

Osztatlan tanári mesterképzés
TNM 0002 / TNM 0004 Komplex vizsga II.
Magyar nyelvtudomány

A „Komplex vizsga II.” (Magyar nyelvtudomány) előfeltételei:

- TNM 2120 Leíró grammatika 3. Szintagmatan, mondattan;
- TNM 2320 Nyelvtörténet előadás;
- TNM 2220 Jelentéstan előadás.

I.
FINNUGRISZTIKA

- 1. A nyelvek genetikai rokonsága, az uráli nyelvek, az uráli őshaza**
- 2. A nyelvhasználat, a történeti-összehasonlító módszer**
- 3. A magyar nyelv uráli öröksége (nyelvtani jelenségek, szókészlet)**

Irodalom

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Universitas Kiadó, Budapest, 2003. 3–98.

Csepregi Márta szerk.: Finnugor kalauz. Panoráma, Budapest, 1998.

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981. 105–173.

Hajdú Péter – Domokos Péter: Urali nyelvrokaink. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 9–92.

Honti László: Anyanyelvünk atyafiságáról és a nyelvrokonság ismérveiről. Tények és vágyak.
Tinta Kiadó, Budapest, 2012.

Honti László: Magyar nyelvtörténeti tanulmányok. KRE–L’Harmattan, Budapest, 2013.

Nanovfszky György (szerk.): Nyelvrokaink. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2000.

Sipőcz Katalin: Uralisztika. Urali nyelvészet. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006.

Az ELTE Finnugor Tanszékének tananyagai = <http://finnugor.elte.hu/index.php?q=fgralap>;
<http://finnugor.elte.hu/index.php?q=fgnepekesnyelvek>.

NYELVTÖRTÉNET

- 4. A magyar nyelvtörténet legfontosabb forrástípusai (a nyelvemlékek, a mai magyar nyelv, a rokon nyelvek, a kontaktusnyelvek, a régi magyar nyelvkönyvek)**

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): A magyar nyelvtörténet kézikönyve. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018. 48–82.

Benkő Loránd (szerk.): A magyar nyelv története. Budapest: Tankönyvkiadó, Budapest, 1967.
23–93.

Dömötör Adrienne: Régi magyar nyelvemlékek. Budapest: Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.

É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila: Fejezetek a magyar nyelv történetéből.
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Piliscsaba,
2013. 12–15. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf

Magyar nyelvemlékek. Országos Széchényi Könyvtár.
<http://nyelvemlekek.oszk.hu/tud/nyelvemlekek>

Molnár József – Simon Györgyi: Magyar nyelvemlékek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.

5. A magyar tőtipusok kialakulása

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): A magyar nyelvtörténet kézikönyve. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018. 130–135.

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 129–138, 352–357, 610–612, 719–720, 800–801.

É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila: Fejezetek a magyar nyelv történetéből. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Piliscsaba, 2013. 54–56. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf

6. A magyar nyelv szókészletének története

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): A magyar nyelvtörténet kézikönyve. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018. 249–270.

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 173–203, 372–392, 618–631, 725–738, 804–823.

Gerstner Károly: A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): A magyar nyelv kézikönyve. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003 (2006²). 117–157.

É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila: Fejezetek a magyar nyelv történetéből. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Piliscsaba, 2013. 103–126. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf

II.

ALAKTAN, SZÓFAJTAN

7. A morféma fogalma; a morféma osztályozása és a morfémaosztályok jellemzése; a toldalékok osztályozása a tőhöz viszonyított helyzetük alapján; a toldalékmorféma-típusok (képzők, jelek, ragok) elhatárolásának szempontjai; az ige- és névszótövek; a toldalékváltozatok.

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 35–64, 95–103, 175–182.

Kiefer Ferenc (szerk.): Strukturális magyar nyelvtan. Morfológia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.

8. A szófaj fogalma, a szófaji felosztás szempontjai; a lexikai, az aktuális és a grammatikai szófajiság; a szófaji érték változása: a kettős (vagy több) és az átmeneti szófajúság, a szófajváltás; a MGr. szófaji felosztásában szereplő csoportok (az alapszófajok, a viszonszók és a mondatszók) általános jellemzése.

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 65–303. (vagy: Keszler Borbála – Lengyel Klára: Kis magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. 47–64., 71–85., 92–131.)

D. Máta Mária: Magyar szófaj történet. Argumentum, Budapest, 2011.

9. A szóalkotás (gyakoribb és ritkább) módjai.

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 305–345.

SZINTAGMATAN, MONDATTAN

10. A szintagmatan alapfogalmai (a szintagmák meghatározása, elhatárolásuk más kategóriáktól, típusaik, bővítménytípusok – vonzatosság; alá- és mellérendelő szintagmák, szintagmacsoportok, a Deme-féle szinteződés-elképzelés).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000.
Kiefer Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

P. Lakatos Ilona (szerk.): Grammatikai gyakorlókönyv. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006. 77–82. <http://mek.oszk.hu/04800/04891/>

G. Varga Gyöngyi: A szószerkezetbokr vizsgálatáról. In: Rácz Endre – Szathmári István (szerk.): Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Budapest: Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 95–109.

Deme László: Szinteződés és tömbösödés az egyszerű mondatban. Nyr. (1966) 90: 275–287.

11. Az egyszerű mondatok és a mondatrészek (rendszer- és szövegmondat; szerkezet szerinti mondatosztályozás; a mondatfajták és a modalitás; a mondatrészek jellemzése, viszonyaik; az egyszerű és az összetett mondatok határsávja).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
Kiefer Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Laczkó Krisztina: Alany és az állítmány viszonya: hozzárendelés vagy alárendelés? Nyr. (2001) 125: 407–418. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1254/125402.htm>)

12. Az összetett mondatok (az alárendelő összetett mondatok lehetséges osztályozási módjai; a sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok; a mellérendelő összetett mondatok; a többszörösen összetett mondatok elemzési szempontjai).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.) Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. Kiefer Ferenc (szerk.): Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Haader Lea: Az alárendelő összetett mondatok általános kérdései. Nyr. (1999) 123: 340–350. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1233/123309.htm>)

Haader Lea: A mellékmondatok osztályozásának problémái. Nyr. (2000) 124: 452–456. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1244/124406.htm>)

III. STILISZTIKA

13. A nyelvi stílus fogalma. Stílusértelmezések a modern nyelvelméleti megközelítések alapján.

Irodalom

Domonkosi Ágnes – Simon Gábor (szerk.): Nyelv, poétika, kogníció. Elmélet és módszer a poétikai kutatásban. Líceum Kiadó, Eger, 2018.

Sólyom Réka: Napjaink -(v)z képzővel keletkezett sajtónyelvi neologizmusainak szemantikájáról és stilisztikájáról. Tanulmányok (Novi Sad), 2018. 56. füzet, 1: 15–25.

Szathmári István (szerk.): Alakzatlexikon. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008. Szikszainé Nagy Irma: Magyar stilisztika. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 37–54.

Tolcsvai Nagy Gábor: A magyar nyelv stilisztikája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 50–132.

14. A nyelvi kép. A metafora, metaforaértelmezések. A metonímia fogalma és fajtái.

Irodalom

Kövecses Zoltán: A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe. Typotex Kiadó, Budapest, 2005.

Kövecses Zoltán – Benczes Réka: Kognitív nyelvészet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 63–114.

Sólyom Réka: Elméleti áttekintés: a vizsgálandó szemantikai szerkezetek. 3.1. A metonímia. 3.2. A metafora. In: uő.: A mai magyar neologizmusok szemantikája. Nyelvtudományi Értekezések 165. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014. 27–49.

Szikszainé Nagy Irma: Magyar stilisztika. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 409–468.

15. A magyar szépírói stílus története. Kiemelten: A Nyugat stílusújításától a jelenig.

Irodalom

Heltainé Nagy Erzsébet: Nyelvi és stílusviták a Nyugatban. In: Szikszainé Nagy Irma (szerk.): A Nyugat stílárís sokszínűsége. A Nyugat stílárís sokszínűsége című tudományos emlékülés előadásai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2008. 17–30.

Kemény Gábor: A Nyugat stílusa – amely nincs, és mégis van. In: Szikszainé Nagy Irma (szerk.): A Nyugat stílárís sokszínűsége. A Nyugat stílárís sokszínűsége című tudományos emlékülés előadásai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2008. 18–31.

Szabó Zoltán: A magyar szépírói stílus történetének fő irányjai. Corvina Könyvkiadó, Budapest, 1998. 11–40; 161–254.

IV. JELENTÉSTAN

16. A jelentés nyelvészeti elméletei; a jelentés fogalma, megközelítései. A főbb jelentéselméletek jellemzői, hasonlóságai, különbségeik.

Irodalom

Kiefer Ferenc: Jelentéselmélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A jelentés leírásának módjai. 13–35.

Maleczki Márta: Szemantika. Szerkezetek jelentése. In: Alberti Gábor – Fóris Ágota (szerk.): A mai magyar formális nyelvtudomány műhelyei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007. 124–138.

Szende Tamás: A jelentés alapvonalai. A jelentés a kommunikációban. Corvinus Kiadó, Budapest, 1996.

Tolcsvai Nagy Gábor: Kognitív szemantika. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép- európai Tanulmányok Kara, Nyitra, 2010. 9–48., VAGY

Tolcsvai Nagy Gábor: Bevezetés a kognitív nyelvészetbe. Osiris Kiadó, Budapest, 2013. 27–29, 40–44, 50–63., VAGY

Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvtan. Osiris Kiadó, Budapest, 2017. 26–66, 207–234.

17. A kategorizáció fajtái. A prototípuselmélet.

Irodalom

Kiefer Ferenc: Jelentéselmélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A prototípuselmélet és a kognitív szemantika. 92–119.

Tolcsvai Nagy Gábor: Bevezetés a kognitív nyelvészetbe. Osiris Kiadó, Budapest, 2013. 114–129., VAGY

Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvtan. Osiris Kiadó, Budapest, 2017. 35–41, 215–222.

18. A szókészlet jelentésviszonyai. Poliszémia, homonímia, szemantikai határozatlanság. Szinonímia, hierarchikus viszonyok a nyelvben.

Irodalom

Károly Sándor: Általános és magyar jelentéstan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.

Kiefer Ferenc: Jelentéselmélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A poliszémia és a kétszintű szemantika. 121–138.

Szende Tamás: A jelentés alapvonalai. A jelentés a kommunikációban. Corvinus Kiadó, Budapest, 1996.

V.

NYELV ÉS TÁRSADALOM

19. A nyelvi repertoár a társas nyelvészetben. A beszélés és az egyes nyelvek. Soknyelvűség, transzlingválás, heteroglosszia. A beszédmódok kategorizációs lehetőségei.

Irodalom

Bodó Csanád 2019. *Transzlingválás, heteroglosszia és egyéb állatfajták. Megjelenés alatt, megjelenik a 20. Élőnyelvi Konferencia konferenciakötetében.*

Heltai János Imre 2016. "Csángós beszéd" és "tisztá magyar". *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, LX. 1., 22–36.

Kiss Jenő 2001. *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris.

Kontra Miklós 2018. A 90 éves William Labov, a társadalmilag reális nyelvészet megalkotója. In: *Magyar Nyelv* 114/1.

Sándor Klára 2016. *Nyelv és társadalom*. Budapest, Krónika Nova. (Különösen is az első két fejezet: 1, Nyelv és társadalom – mi közülük egymáshoz? 2, A társasnyelvészet módszertani alapjai.

20. Nyelvi ideológiák: nyelv, hatalom, feszültség.

Irodalom

Bodó Csanád – Heltai János Imre 2018. Mi a kritikai szociolingvisztika? Elmélet és gyakorlat. *Magyar Nyelvőr* 142(4). 505–523.

- Bodó Csanád 2016. *Nyelvi ideológiák és különbségek*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató intézet. (Különösen is az első két fejezet: 1. Bevezetés a nyelvi ideológiák és különbségek kutatásához 2. Nyelvi ideológiák a magyar nyelvi változók kutatásában)
- Heltai János Imre 2016. Az egységes nyelvi repertoár pedagógiája. *Magyar Nyelvőr* 140: 407–427.
- Kontra Miklós 2015. Megjegyzések nyelvi identitásunk intézményes rombolásáról. In: Bodor Péter (szerk.) *Emlékezés, identitás, diszkurzus*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 21–38.
- Kontra Miklós 2016. Hatalom és nyelv. *Magyar Tudomány*. 2016/6: pp. 651–659.